

Семенова В.Г., Каратнюк О.С.

ГРАНТОВІ ПРОГРАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МІКРО-, МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена особливостям державного грантового фінансування як важливого фінансового інструменту підтримки мікро-, малого та середнього бізнесу в Україні, особливо в умовах воєнного стану. Розглянуто сучасний вплив мікро-, малого та середнього бізнесу в світі. Проаналізовані особливості та тенденції державної підтримки мікро-, малого та середнього бізнесу в економічно розвинутих країнах та країнах, що розвиваються. У статті проаналізовано сучасні грантові програми та окреслені загальні умови отримання діючих грантів від українського Уряду. Пріоритет в отриманні грантів мають підприємці, які готові створювати нові робочі місця та працевлаштовувати ВПО чи представників інших ключових груп, релокованому бізнесу, що переїхав із зон бойових дій, а також ветеранам війни та членам їх сімей. Зроблено висновок, що грантове фінансування є важливим інструментом підтримки та розвитку України особливо в складних умовах воєнного часу. Надані рекомендації щодо подальшого розвитку державної політики в питанні фінансування та підтримки мікро-, малого та середнього бізнесу.

Ключові слова: Грантові програми, державна підтримка, мікро-, малий та середній бізнес, цільове фінансування, воєнний стан, фінансові методи та інструменти підтримки, підтримка та розвиток бізнесу

Постановка проблеми. Мікро, малий та середній бізнес (ММСБ) є основою економіки, забезпечуючи робочі місця, формуючи конкуренцію, насичуючи ринок товарами та послугами, та роблячи значний внесок у наповнення бюджету країни. Вони підвищують гнучкість економіки, швидко реагуючи на зміни попиту, і виконують важливу соціальну функцію, враховуючи індивідуальні потреби споживачів. Тому відновлення й розвиток мікро, малого та середнього бізнесу – надзвичайно важливе завдання українського уряду. Існує потреба усунути бар'єри, адаптувати регулювання та розробити інструменти та програми для розширення доступу ММСБ до фінансування особливо в сучасних умовах воєнного стану в Україні. Кризові явища в економіці України та необхідність пошуку шляхів стимулювання економічного зростання обумовлюють необхідність дослідження передових методів підтримки суб'єктів мікро-, малого та середнього бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням грантового фінансування бізнесу

©Семенова В.Г., доктор економічних наук, професор, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна e-mail: semenova_vg@ukr.net

Каратнюк О.С., аспірант кафедри фінансів, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна e-mail: kosss89@ukr.net

та проблем його залучення та використання приділялася чимала увага іноземних та вітчизняних науковців. присвячено праці таких вітчизняні науковців та дослідників: Бондарчук Н. В., Кобеля-Звір М. Я., Кравчук І.І., Кравчук І.А., Федун І.І., Мельник Т. Ю., Мірошник Р.О., Приліпко С. М., Прокоп'єва У.О., Маматова Л.Ш., Овсієнко О.В. та інші. Наукові дослідження стосувалися і сум грантової допомоги, умов надання фінансування, основних пролем грантового фінансування, а також аспектів результативності грантового фінансування і перспектив розвитку мікро-, малого і середнього бізнесу. Проте практично недослідженими з наукової точки зору залишаються проблеми залучення та використання бізнесом грантових ресурсів в існуючих умовах воєнного стану.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження програм державної грантової підтримки та грантів від іноземних держав та міжнародних фінансових інституцій для розвитку інноваційних та соціальних проектів; виявлення специфіки та пріоритетів грантового фінансування як запоруки стабільності мікро-, малого та середнього бізнесу в умовах воєнного стану.

Опис основного матеріалу дослідження. Мікро-, малий та середній бізнес (ММСБ) є надзвичайно важливими для світової економіки. За даними Світової організації торгівлі, малі та середні підприємства становлять понад 90% підприємницької спільноти, 60-70% зайнятості та 55% ВВП у розвинених країнах. В Європі

близько 20% патентів, що є одним із показників інновацій у галузях, пов'язаних з біотехнологіями припадає саме на мікро-, малий та середній бізнес. Частка ММСП у доданій

вартості бізнесу, а також частка ММСП у зайнятості згідно звіту Глобального інституту Маккінсі (McKinsey Global Institute) представлені на Рисунок 1.

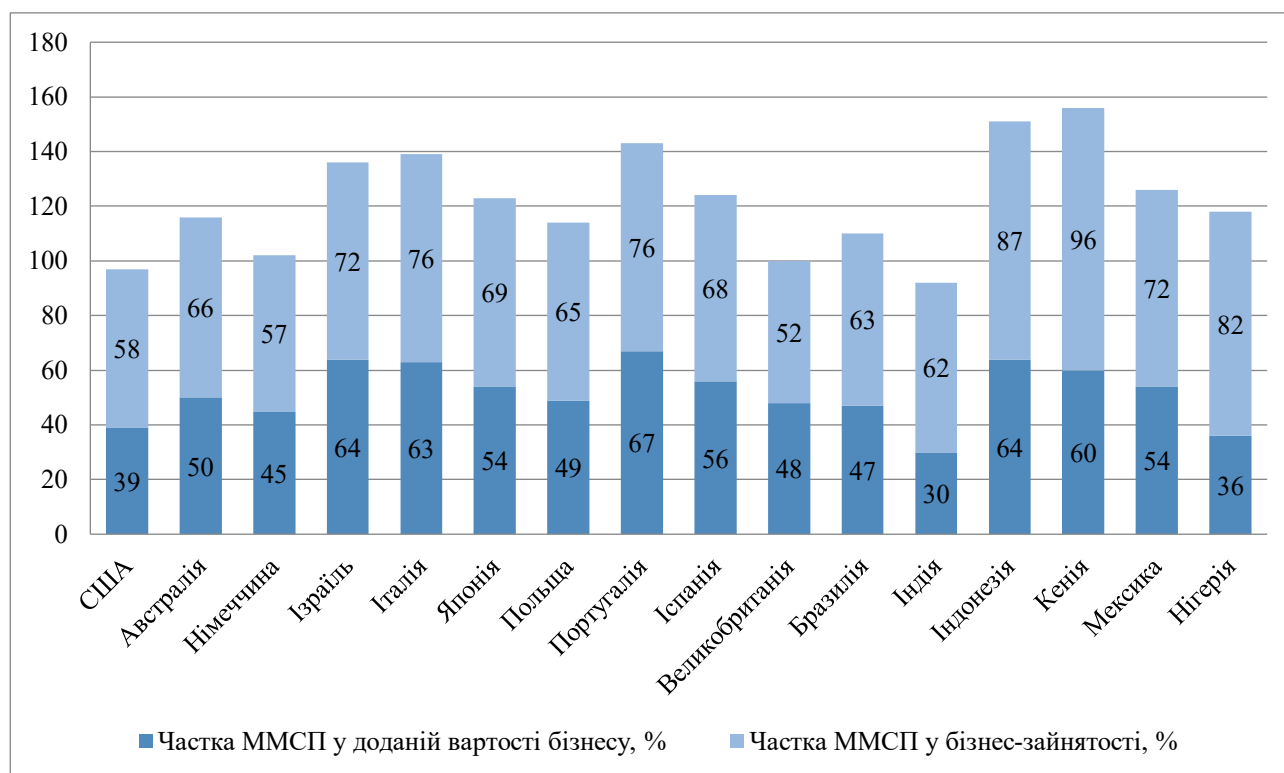

Рисунок 1. Частка ММСП у доданій вартості бізнесу і зайнятості в розвинутих країнах та країнах, що розвиваються, у %.

Джерело: побудовано автором

Розуміючи важливість ММСБ у кожній світовій економіці, уряди всього світу активізують зусилля для сприяння та підтримки ММСБ як своєї національної стратегії розвитку. Оскільки світова економіка стикається з постійними викликами, уряди все частіше звертають увагу на ММСБ як на важливий елемент сталого та інклюзивного економічного зростання, скорочення бідності, розвитку інновацій та створення робочих місць, а також соціальної згуртованості.

Вважається, що уряд кожної країни відіграє ключову роль у сприянні економічному зростанню та інноваціям. Уряди використовують гранти для ММСБ як інструмент державної підтримки для виправлення ринкових збоїв та спрямування економічної діяльності для досягнення стратегічних цілей:

- сприяння інноваціям: підтримка

досліджень та розробок, які є занадто ризикованими для приватних інвесторів або окремих ММСБ для фінансування самостійно;

- стимулювання створення робочих місць: заохочення ММСБ до найму нових працівників, зниження безробіття;

- підвищення конкурентоспроможності: допомога МСП у впровадженні нових технологій та вдосконаленні процесів для конкуренції на внутрішньому та міжнародному рівнях;

- підтримка регіонального розвитку: цільова підтримка економічно неблагополучних районів для зменшення регіональної нерівності;

- заохочення сталих практик: фінансування проектів, що зменшують вплив на навколишнє середовище або підтримують перехід до зеленої економіки;

- сприяння підприємництву: зниження бар'єрів для входу на ринок для нових,

життєздатних підприємств.

У перекладі з англійської мови слово «grant» перекладається як дар, дотація, стипендія. Існують декілька визначень терміна «грант» в науково-практичній літературі, а саме:

Грант – фінансові чи інші ресурси, надані на безоплатній і безповоротній основі державою, юридичними, фізичними особами, у тому числі іноземними, та (або) міжнародними організаціями для розвитку матеріально-технічної бази для провадження наукової і науково-технічної діяльності, проведення конкретних фундаментальних та (або) прикладних наукових досліджень, науковотехнічних (експериментальних) розробок, зокрема на оплату праці наукових (науково-педагогічних) працівників у рамках їх виконання, за напрямками і на умовах, визначених надавачами гранту (ЗУ «Про наукову і науково-технічну діяльність»); бюджетний грант – цільова допомога у вигляді коштів або майна, що надаються на безоплатній і безповоротній основі за рахунок коштів державного та/або місцевих бюджетів, міжнародної технічної допомоги для реалізації проекту або програми у сферах культури, туризму та у секторі креативних індустрій, спорту та інших гуманітарних сферах у порядку, встановленому законом. Перелік надавачів бюджетних грантів визначає Кабінет Міністрів України (Податковий кодекс України). На відміну від позик, гранти не підлягають поверненню, що робить їх дуже привабливою формою фінансування. Вони є ключовим інструментом промислової та економічної політики, призначеним для стимулювання інновацій, створення робочих місць, регіонального розвитку та інших національних пріоритетів шляхом зниження ризиків інвестицій для ММСБ.

Економічне зростання в багатьох азійських країнах, таких як Південна Корея, Тайвань та Японія, прямо пропорційне стрімкому зростанню активності мікро-, малого і середнього бізнесу. ММСБ відіграє дуже значну роль у швидкій індустріалізації та розвитку Китаю, де приблизно 99% від загальної кількості бізнес-проектів є ММСБ. Вони виробляють близько 60% від загального обсягу промислового виробництва та приблизно 40% від загального прибутку та податків, отриманих різними галузями промисловості Китаю.

Для прикладу, ММСБ у США генерує понад половину їх валового внутрішнього продукту. Прикладом державних грантів для малого бізнесу в США є програма SBIR (Small Business

Innovation Research), яка надає фінансування для інноваційних досліджень, та програма STTR (Small Business Technology Transfer), що спрямована на комерціалізацію технологій. Обидві програми пропонують значні суми, від \$50 000 до \$1 000 000, і доступні для подання заявок на постійній основі. Модель США занадто залежить від глибоких ринків приватного капіталу (венчурний капітал, приватні акції), які ще недостатньо розвинені в Україні.

Для прикладу, уряд Японії, як на національному, так і на місцевому рівнях, надає широку підтримку малим та середнім підприємствам (ММСП). Ця підтримка є багатогранною та охоплює фінансову допомогу, податкові пільги, консультаційні послуги та гранти на інновації. Види доступної підтримки: фінансова підтримка та позики з низькими відсотками; позики Японської фінансової корпорації (JFC, Japan Finance Corporation): позики на відновлення бізнесу; позики для запуску нового бізнесу; позики соціальної безпеки; позики на інновації та підвищення продуктивності; система гарантування кредитів: це критично важлива система для малих і середніх підприємств з недостатнім забезпеченням. Також уряд пропонує численні програми субсидування для конкретних цілей, а саме: субсидії на впровадження ІТ; субсидії на підвищення продуктивності; субсидії на Цілі сталого розвитку/Зелену трансформацію; субсидії для стимулювання експорту товарів. Також японська податкова система пропонує податкові пільги для зменшення навантаження на ММСБ.

Система грантів в Європі є важливим механізмом фінансування наукових досліджень, освітніх проєктів, культурних і соціальних ініціатив. Вона спрямована на підтримку розвитку інновацій, сталого розвитку, співпраці між країнами та регіонами Європи та створення конкурентного середовища. Гранти можуть бути надані в різних сферах, таких як наука, освіта, культура, соціальний розвиток, екологія, здоров'я, спорт та інші. Гранти можуть надаватися в різних формах, таких як грошові кошти, матеріально-технічні ресурси, інтелектуальна власність, інформаційні технології тощо. Гранти мають визначений зміст, який включає цілі та завдання, які мають бути досягнуті в результаті реалізації проєкту або програми, а також існують критерії оцінки ефективності їх виконання. У системі грантів в Європі є ряд ключових учасників, таких як донори (державні та приватні організації,

фонди), виконавці (науково-дослідні установи, університети, некомерційні організації, підприємства), а також бенефіціари (особи та організації, які отримують грантову підтримку для реалізації своїх проєктів). Система грантів в Європі базується на ряді принципів та механізмів, серед яких:

- **Прозорість.** Відкритість інформації про гранти, умови їх надання, критерії відбору та оцінки проєктів та програм, забезпечують чесний і справедливий процес розподілу грантових коштів.

- **Конкуренція.** Гранти надаються на конкурсній основі, що сприяє відбору найбільш якісних та інноваційних проєктів та програм.

- **Моніторинг та контроль.** Проведення систематичного моніторингу та контролю за використанням грантових коштів забезпечує ефективність та результативність грантових програм.

- **Звітність.** Учасники грантової системи зобов'язані забезпечувати своєчасну та достовірну інформацію про хід виконання проєктів та програм, а також про досягнуті результати.

- **Міжнародна співпраця.** Система грантів в Європі сприяє розвитку міжнародної співпраці,

обміну досвідом та знаннями між різними країнами та регіонами.

До переліку найбільших та найвідоміших грантових програм в Європі входять: 1. Орієнтовні програми Європейського Союзу (наприклад, Горизонт Європа, Еразмус+, Креативна Європа). 2. Гранти Європейського фонду регіонального розвитку (ЄФРР) та Фонду гуртування Європейського Союзу. 3. Гранти від Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) та Європейського інвестиційного банку (ЄІБ). 4. Гранти від міжнародних фондів та організацій 5. Багатосторонні програми співпраці, такі як програма Європейської світлової мікроскопії (Euro-BioImaging), Європейська молекулярна біологічна організація (EMBO) та ін. Система грантів в Європі підтримує розвиток наукових досліджень, освітніх програм, культурних і соціальних проєктів, сприяючи створенню конкурентного середовища, співпраці між країнами та регіонами Європи, а також їх сталого розвитку. Нижче представлена порівняльна таблиця з деякими країнами Європейського Союзу і України, переліком їх головних національних програм, а також орієнтовною сумою річної підтримки ММСБ (Таблиця 1).

Таблиця 1.

Підтримка ММСБ у вибраних країнах ЄС та Україні в 2023-2024 роках

Країна	Головні національні програми країни	Орієнтовна сума річної підтримки, млрд. дол. США	Примітки
Німеччина	Кредитні програми KfW, "ERP-Gründungs- und Innovationskredit", "BAFA" гранти	\$20-\$30	Кредити з низькими відсотками, гарантії позик, прямі гранти Абсолютний лідер у ЄС. KfW (нім. KfW, Kreditanstalt für Wiederaufbau), державний банк розвитку, є потужним каналом фінансування МСП. Підтримка є комплексною та глибокою.
Франція	Гарантії та позики Bpifrance, "Plan de Relance" Гранти	\$15-\$25	Гарантії позик, прямі гранти, акціонерний капітал Дуже сильна державна система підтримки. Bpifrance відіграє роль, подібну до німецького KfW. Значні гранти на зелений перехід та інновації.
Італія	«Fondo Nazionale Innovazione», гарантії від Mediocredito Centrale	\$10-\$15	Підтримка значною мірою зосереджена на зниженні кредитного ризику для банків з метою заохочення кредитування мікро-, малих і середніх підприємств
Іспанія	Кредитні лінії ICO, гранти ENISA, «Kit Digital»	\$8-\$12	Державні кредити, прямі гранти. Сильний акцент на гранти на цифровізацію (наприклад, програма ваучерів Kit Digital) та забезпечення ліквідності через кредити ICO.

Продовження таблиці 1

Польща	Польський фонд розвитку (PFR) пропонує «Фінансовий щит»	\$5-\$8	Пільгові кредити, гранти, гарантії. Як найбільша економіка в Центральній і Східній Європі, Польща має надійну та зростаючу систему підтримки, яка часто співфінансується фондами згуртування ЄС.
Нідерланди	Гарантії ВМКВ Нідерландів, податкова пільга на інновації WBSO	\$4-\$6	Гарантії позик, податкові пільги. Хоча прямі витрати менші, Нідерланди мають дуже щедрі податкові пільги на дослідження та розробки (WBSO), що є основною формою непрямої підтримки.
Греція	EquiFund, стимули до законодавства про розвиток	\$2-\$4	Субфінансовані гранти, податкові пільги. Підтримка ММСБ має вирішальне значення для економічного відновлення та значною мірою залежить від фінансування ЄС.
Україна	Гратова програма "Є-робота", "Власна справа", кредитна програма "5-7-9"	\$0,847	Програми значною мірою спрямовані на підтримку підприємств, постраждалих від війни, забезпечення виживання та адаптацію воєнного стану.

Джерело: побудовано автором

Український уряд надає підтримку ММСБ через різні ініціативи, а саме: державні кредитні програми, схеми працевлаштування, податкові пільги, гранти для відкриття власного бізнесу та фінансова допомога внутрішньо-переміщеним підприємствам. Близько чверті компаній отримали допомогу з державних чи міжнародних ресурсів для стимулювання свого бізнесу; для половини цих ММСБ така допомога була вирішальною для їх життєздатності.

Основні актуальні грантові програми для ММСБ в Україні:

1. Державна програма «Доступні кредити 5-7-9%» — це урядова програма підтримки мікро-, малого та середнього бізнесу в Україні, яка передбачає компенсацію частини відсоткової ставки за кредитами, знижуючи їх для підприємців до 5-9% річних залежно від напрямку фінансування та створення робочих місць. Програма спрямована на розвиток реального сектору економіки, зокрема переробної промисловості, інвестиційних проєктів, енергетичної незалежності, а також підтримку підприємців у зонах високого воєнного ризику.

На початку повномасштабного вторгнення в Україну рішенням уряду були зняті всі обмеження для позичальників за програмою «Доступні кредити 5-7-9%» з одночасним збільшенням максимальної суми кредиту на одного позичальника до 60 млн. грн (1,5 млн.

дол. США), а процентна ставка за кредитами встановлена на рівні 0 відсотків річних. Для того щоб розширити можливості підприємців для отримання державної підтримки, уряд вніс зміни до нормативно-правових актів, які регулюють надання фінансової державної підтримки в межах програми «Доступні кредити 5-7-9%». Зокрема, знято обмеження щодо отримання державної підтримки для окремих категорій підприємств, які постраждали внаслідок бойових дій. Крім того, ці зміни мають на меті зосередити цю програму виключно на ММСБ. За даними сайту Міністерства економіки, докільця та сільського господарства України з 01.01.2025 по 15.09.2025 року в межах програми «Доступні кредити 5-7-9%» бізнес залучив 20,1 тис. кредитів на загальну суму 59,5 млрд. грн. Від початку 2025 року в межах програми бізнес отримав найбільше кредитів за такими напрямками:

- розвиток переробної промисловості – 16,6 млрд. грн;
- інвестиційні проєкти – 15,9 млрд. грн;
- кредитування у зоні високого воєнного ризику – 15 млрд. грн.

Від початку дії програми у лютому 2020 року підприємці отримали 124,5 тис. кредитів на суму понад 425,5 млрд. грн. З них у період воєнного стану — 89,7 тис. кредитів на 335,9 млрд. грн. Найбільші обсяги кредитування залучені підприємствами в аграрний сектор, гуртову та

роздрібну торгівлю, переробну промисловість. Також уряд ухвалив рішення продовжити максимальний строк пільгового кредитування для аграріїв за програмою «Доступні кредити 5-7-9%» до 31 березня 2027 року (раніше було до 31 березня 2026 року). Виробники сільськогосподарської продукції зможуть продовжити строк дії вже укладених кредитних договорів ще на один рік на умовах, що діятимуть на момент пролонгації.

2. Урядова програма безповоротних грантів для створення та розвитку власного бізнесу – «Робота». Грантові програми «Робота» — це державна допомога для відновлення, створення власної справи з нуля, реалізації амбітних проєктів, генерування нових робочих місць та здобуття потрібних на ринку праці спеціальностей.

Проєкт включає 6 грантових програм, зокрема, українці зможуть отримати: мікрогранти для створення власного бізнесу; гранти для розвитку переробного підприємства; державне фінансування закладки саду; кошти для розвитку тепличного господарства; грант на реалізацію стартапу, у тому числі в сфері ІТ; кошти на навчання ІТ-спеціальностям.

Грантова програма «Своя справа»:

Сума: до 250 000 гривень (приблизно 6 000 доларів США). Надається як безповоротний грант.

Умови: Програма розрахована на усіх, хто хоче почати чи розвивати свій малий або мікробізнес. Від підприємств для пошиття одягу, СТО, хімчисток до кав'ярень, пекарень, перукарень тощо. Кошти можна витратити на придбання обладнання, закупівлю сировини, сплату оренди, послуги маркетингу та реклами, комерційної концесії, лізингу. Отримувач гранту зобов'язаний створити щонайменше одне робоче місце.

Грантова програма «Новий рівень»

Сума: до 8 млн. грн. (приблизно 193 300 доларів США)

Умови: Програма грантів для переробних підприємств до 8 млн грн. Кошти на придбання обладнання для створення або збільшення виробничих потужностей переробних підприємств, зокрема виробництва меблів, будматеріалів, одягу, фурнітури, ліній металообробки, аграрної переробки тощо. Мета програми — збільшити частку переробної продукції, зокрема в експорті. Отримувач гранту зобов'язаний створити до 25 робочих місць.

Грантова програма «Свій сад»

Сума: до 400 тис. грн за гектар (9 650 доларів США за гектар) або до 10 млн. грн. за 25 гектарів

(приблизно 241 600 доларів США)

Умови: Програма грантів для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства для висадки та облаштування нового саду, ягіднику, винограднику площею 1-25 га. Гранти надаються на умовах співфінансування – до 400 тис. грн за гектар, але не більше від 70% вартості проєкту висадження насаджень. Працевлаштування 6-10 постійних та 125-425 сезонних працівників, залежно від культури та площі насаджень.

Грантова програма «Своя теплиця»

Сума: до 7 млн. грн за 2 гектари (приблизно 169 000 доларів США), але не більше від 70% вартості проєкту

Умови: Програма грантів на розвиток тепличного господарства.. Кошти можна витратити на створення тепличного комплексу, закупівлю посівних матеріалів, закупівлю технічного обладнання. Отримувач гранту зобов'язаний створити від 14 робочих місць.

Грантова програма «ІТ-стартап»

Сума: до 3,5 млн. грн. (приблизно 84 500 доларів США)

Умови: Грант можна витратити на зарплату працівників, оплату консультаційних послуг, купівлю обладнання, науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, маркетинг. Мета програми — створення нових компаній та робочих місць у сфері високих технологій, а також збільшення ІТ-експорту. Отримувач гранту зобов'язаний створити від 3 робочих місць в залежності від етапу життєвого циклу стартапу.

Грантова програма для ветеранів та членів їхніх сімей

Сума: до 1 млн. грн (приблизно 24 000 доларів США)

Умови: розмір гранту залежить від досвіду та планів підприємця: до 250 тис. грн. (з умовою створення 1 робочого місця), до 500 тис. грн. (2 робочі місця) або до 1 млн. грн. (4 робочі місця). Важливо, що грант на суму понад 500 тис. грн. чи 1 млн. грн. можуть отримати лише ветерани з підприємницьким досвідом – для максимальної суми заявник має бути зареєстрований як ФОП не менше 1 року і профінансувати щонайменше 30% вартості власним коштом. Дозволено купувати обладнання, меблі та навіть транспортні засоби для комерційного використання (до 50% гранту), сировину, матеріали, а також свійських тварин чи садженці для фермерства (до 50% гранту). Дозволені також витрати на маркетинг (до 10%) та оренду приміщення (до 25%). Отримувач ветеранського гранту зобов'язаний зареєструвати бізнес (якщо

ще не зробив цього), прцевляштувати визначену кількість спідробітників і провадити діяльність не менше 3 років. Нові робочі місця треба створити протягом 6 місяців з моменту одержання коштів, уклавши з найманими працівниками договори мінімум на 2 роки. Цей грант покривається за рахунок Фонду соціального страхування на випадок безробіття та донорських коштів. Адмініструє його Державна служба зайнятості спільно з Міністерством економіки.

Запроваджені в 2025 року як окремий компонент урядової прграми «ЄРобота», орієнтований на ветеранів війни, осіб з інвалідністю внаслідок війни иа їхніх чоловіків/дружин. Мета його напряду – підтримка ветеранів у створені власного бізнесу або розвитку вже наявного, сприяння економічній реінтеграції.

Для порівняння загальних умов отримання діючих державних грантів за програмою «ЄРобота» розглянемо Таблицю 2.

Таблиця 2.

Загальні умови отримання державних грантів урядової програми «ЄРобота»

Назва програми	Максимальна сума гранту	Вимоги до співфінансування	Обов'язкові робочі місця	Строк ведення бізнесу	Цільове використання коштів
"Власна справа"	250 тис. грн (500 тис. грн для прифронтових регіонів)	Не вимагається (0% власний капітал)	1-2 робочі місця (1 для гранту <=150 тис. грн, 2 для >150 тис.грн., 0 місць для молоді <=25 років на грант до 150 тис.грн)	>=3 роки	Обладнання, інструменти, сировина, оренда приміщення (<=25%), маркетинг, франшиза,оренда обладнання (<=30%)
Грант для ветеранів та членів їх сімей	1 млн. грн.	30% власних коштів для грантів >500 тис. грн	1 робоче місце (грант <=250 тис.грн) 2 робочі місця (<=500 тис. грн) 4 робочі місця (<=1 млн. грн.)	>=3 роки (рекомендовано 5-7 років)	Обладнання, меблі, транспорт (до 100%), сировина, матеріали, тварини, садженці (<=50%), маркетинг (<=10%), оренда приміщення (<=25%), оренда обладнання (<=10%), франшиза (<=100%)
Грантова програма "Новий рівень"	8 млн. грн.	Власний внесок не фіксовано, але фонд оплати праці має генерувати >=20% від суми гранту у вигляді ЄСВ (єдиного соціального внеску)	>=5 робочих місць (незалежно від суми гранту)	>=3 роки	Придбання виробничого обладнання, верстатів; монтаж і запуск обладнання, доставка техніки, обіговий капітал (сировина) - частково, за певних умов

Продовження таблиці 2

Грантова програма "ІТ-стартап"	3,5 млн. грн.	Можливе співфінансування на пізніх стадіях стартапу	Від 3 до 5 робочих місць (залежно від запитуваної суми та етапу розвитку проекту)	>=3 роки	Заробітна плата команди, консультаційні послуги (ментори), обладнання, розробка продукту, меркетинг та вихід на ринок
"Свій сад"	400 тис. грн за 1 га насаджень, але не більше 70% від вартості проекту	Мінімум 30% власних коштів (державна дає 70%)	6-10 постійних працівників та 125-425 сезонних залежно від культури та площі насаджень	Не менше 5 років після висадки саду	Посадковий матеріал (саджанці), системи крапельного зрошення, техніка для обробки саду, добрива, конструкторії (шпалери), обладнання для зберігання/охолодження. Оплата постачальникам за кошторисом.
"Своя теплиця"	2 млн. грн (теплиці 0,4-0,6 га); 3,5 млн. грн (теплиці 0,8-1,2 га); 7 млн. грн (теплиці 1,6-2,4 га); але не більше 70% від вартості проекту	Мінімум 30% власних коштів (державна дає 70%)	4 постійних та 10 сезонних працівників на кожен гектар теплиці	Збудувати теплицю протягом 12 місяців з дати отримання гранту. Не менше 3 років після запуску теплиці	Проектування та будівництво теплиці "під ключ" - будівельні матеріали, конструкції, технологічне обладнання (системи опалення, поливу, освітлення), насіння і розсада, введення об'єкта в експлуатацію. Оплата постачальникам за кошторисом.

Джерело: побудовано автором

3. Програми міжнародних партнерів (адмініструються українськими організаціями). Це часто є найбільшими джерелами грантового фінансування.

Ініціатива EU4Business: Фінансовані Європейським Союзом та урядом Німеччини, ці гранти надаються такими організаціями, як Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) та GIZ (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit), Німецьким товариством міжнародного співробітництва. Вони зосереджені на сільськогосподарських грантах

для фермерів та малих та середніх підприємств в агросекторі, підтримці інновацій та цифровізації та грантах на заходи з енергоефективності.

Програми Світового банку: Такі проекти, як «HARDPRO» (Економічна стійкість та розвиток державно-приватного партнерства), пропонують грантове фінансування для малих та середніх підприємств, зокрема для інвестування в продуктивність, розвиток експорту та відновлення.

Двостороння допомога від таких партнерів, як Сполучені Штати, Німеччина, Канада та Японія,

також включає компоненти для економічної стабільності та підтримки мікро, малих і середніх підприємств. Ці міжнародні кошти часто надаються у вигляді грантів або позик через українські державні програми, такі як "Є-Робота". Таким чином, джерело коштів є міжнародним, але організацією, що розподіляє кошти, є уряд України.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Тема державної грантової підтримки малого бізнесу в Україні є надзвичайно важливою та складною через триваюче повномасштабне вторгнення. Програми підтримки є ключовою частиною як економічної стабільності, так і стійкості воєнного часу. Український уряд підтримує мікро-, малий та середній бізнес з початку війни та буде продовжувати свою підтримку згідно державному бюджету на 2026 років. Зважаючи на збільшення ризиків у непередбачуваному середовищі, що впливає на традиційні джерела інвестицій, важливо поглибити ринок капіталу та розробити нові фінансові інструменти, які покривають ризик невизначеності та можуть залучити фінансування приватного сектора. Фінансова стійкість та розвиток бізнесу вимагають

стабільного та довгострокового фінансування. Довгострокові кредити за пільговими ставками допоможуть ММСП раціонально керувати грошовими потоками та зберегти робочі параметри бізнесу, водночас забезпечуючи фінансовий простір для проектів зростання та розвитку. Українські ММСП інвестують у дослідження та розробки втричі менше, ніж європейські ММСП через обмеження ресурсів та недостатню співпрацю між науково-дослідними та розробницькими секторами та реальним сектором. Слід розробити програми підтримки для ММСП, щоб збільшити інвестиції та спроможність інтегрувати «зелені» та цифрові технології, а також високомасштабну модернізацію та реструктуризацію бізнесу. Більшість ММСП зосереджені на внутрішніх ринках і неефективно використовують міжнародні ринки для свого зростання та конкурентоспроможності. Низький рівень інтернаціоналізації українських ММСП необхідно подолати через створення всеосяжних політичних рамок та інструментів розвитку бізнесу, які сприятимуть і підтримуватимуть доєднання підприємств до міжнародних ланцюгів поставок і створення вартості та їх інтеграцію до єдиного ринку ЄС.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кобеля-Звір М.Я. Державні гранти для розвитку малого та середнього бізнесу в умовах війни в Україні: переваги та труднощі. Підприємництво і торгівля. 2023. № 38. С.37–43. URL: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/pidpr-torgi/article/view/1415> (дата звернення: 03.09.2025).
2. Кобеля-Звір М.Я. Гранти для переробної галузі як інструмент її розвитку в умовах війни та повоєнний час. Підприємництво та інновації. 2023. № 28. С. 47–51. URL: <http://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/595> (дата звернення: 03.09.2025).
3. Програма єРобота. URL: <https://erobota.diia.gov.ua/>
4. Світова організація торгівлі. Торговельна практика малих та середніх виробничих підприємств у країнах, що розвиваються, 2022. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/msmes_e/ersd_research_note2_msme_in_developed_economies.pdf (дата звернення: 03.09.2025).
5. Шульце Брок, П., Кацініс, А., Лагуєра Гонсалес, Х., Ді Белла, Л. Та інші. Європейська Комісія: Генеральний директорат з питань внутрішнього ринку, промисловості, підприємництва та малих та середніх підприємств, Щорічний звіт про європейські малі та середні підприємства 2024/2025 – Огляд ефективності діяльності малих та середніх підприємств 2024/2025, Публікаційне бюро Європейського Союзу, 2025 Люксембург, 2025. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2760/7714438> (дата звернення: 03.09.2025).

REFERENCES

1. Kobelia-Zvir M. Ya. (2023) Derzhavni hranty dlia rozvytku maloho ta seredn'oho biznesu v umovakh vijny v Ukraini: perevahy ta trudnoschi [State grants for the development of small and medium-sized businesses during the war in Ukraine: advantages and difficulties]. Pidpryemnytstvo i torhivlia, no. 38, pp. 37–43. Available at: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/pidpr-torgi/article/view/1415> (accessed September 3, 2025).

2. Kobelia-Zvir M. Ya. (2023) Hranty dlia pererobnoi haluzi iak instrument ii rozvytku v umovakh vijny ta povoiennyj chas [Grants for the processing industry as a tool for its development in wartime and postwar times]. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii*, no. 28, pp. 47–51. Available at: <http://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/595> (accessed September 3, 2025).
3. Prohrama ieRobota [The program is Work]. Available at <https://erobota.dii.gov.ua/>
4. World Trade Organization. Small and medium manufacturing Enterprise trade participation in developing economies, 2022. Available at: https://www.wto.org/english/tratop_e/msmes_e/ersd_research_note2_msme_in_developed_economies.pdf (accessed September 3, 2025).
5. Schulze Brock, P., Katsinis, A., Lagüera González, J., Di Bella, L. et al., European Commission: Directorate-General for Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs, Annual report on European SMEs 2024/2025 – SME performance review 2024/2025, Publications Office of the European Union, 2025. Available at: <https://data.europa.eu/doi/10.2760/7714438> (accessed September 3, 2025).